

ШЫН

№ 16
(13291)

2013 чылдың
ФЕВРАЛЬ 7,
четверг

Садар өртээ 5 рубль

mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

http://shyn.ru

ОМАК-ХӨГЛҮГ, ОЮН-ТОГЛААЛЫГ БАЙЫРЛАЛ МООРЛАП ТУРУ!

Шагаа бүдүүзүндө

Ыва чоннуң улуг өөрүшкү-маңнай-биле ма-наары чаагай Шагаа байырлалы чоокшулаан тудум, республикада белеткел ажылдары китүлүк чоруп турар. Шагаа байырлалының ачы-да бурунгу өгбелеривистиң сагып чорааны чаа-езу-чаңчылдарны катап диргизип, амыдыралга тандырып турар бис. Ол дээрже өзүп ора аныяк-енге өөредип-кижизидип турары канчаар-даа аа-сулуг депшилгениң көргүзүү-дүр. Шагаа — эң-хүндүткелдиг байырлал. Аңаа белеткенири база сай езу-чурумнуг, сагылгалыг. Ол бүгүнүң дуга-да республиканың чонунга тайылбырны бээр-е, Камбы-лама эргелелиниң төлээзи Тензин Чин-башкы, чоннуң хүндүлөп адап өөрөнгени Буян кыга ужураштым.

Шагаа — шаг-үениң экизи, арыг-сили, эң-нныи. Бо чылын Чылан уткуп ап турар бис. амыдырал-чуртталга-болуп турар кандыг-даа алалдардан артык улуг, байырлал. Каш хонук ш омак-хөглүг, оюн-тог-иг байырлалыыс моор-келир. Ынчангаш бис

не кол чүүл — ара-дары ижип болбас, ыгаран, хомудан, ай чүүл чугаалап бас, багай сеткил дабас.

п ора аал-оранывысты, одувусту, сагыш-сетки-и арыглап алырывыска, болуп болгаш бүгү чүүл олур. Байырлалды элбек эмниг, каас идик-хеп-илдын-мөңгүнүг, акша-тиг, оюн-тоглаа-биле бис. Ол дээрже аас-ке-и, эки чурттаарының и. Ынчангаш эң-не кол арага-дары ижип бол-унгаран, хомудан, багай чугаалап болбас, багай бодабас. Чырык ба-да езулуг кылыр ужур-үлүвүс — ойнап-хөглээр, рге экини болгаш сүнү күзээр.

еткел ажылдарыңа ха-штыр алырга, Будда шупту амытаннарны ча-гаш, ол амытаннарның иле болзун деп күзээр. н чүге ынак дээрже, ол чуургага ынак. Чылан не оваарымчалыг, ки-

чээнгейлиг, угаанныг амытан. Ынчангаш биске бо чыл эң-не эки салдарлыг. Бирээде, Чы-ланнның эң-не чоок өңүктө-ри Инек, Дагаа, а Хаван аңаа удур, ол чылдыглар оваарым-чалыг болуру күзөңчиг. Ол бир дугаар чыл. Өске чылдыг ки-жилер база боттарыңа экини күзөп, номналга олуруп алыр. Ийи дугаар чыл — Карасымаар суг чылы. Суг көвүдээрже, үер болур, эвээште кааңнаашкын болур, ынчангаш өй-тавында турзун деп кижилер бүрүзү са-гыш-сеткилинде күзөп чоруур болза эки. Үш дугаар чыл — 9 меңгиниң 5 сарыг меңгизи бо-лур. Беш сарыг меңги — өске меңгилер-биле эң-не өңөш, чедишкинниг меңги. Чижээ-лээрже, 1977 чылда төрүттүнген улус Чылан чылдыг, 5 сарыг меңгилег. Чылы, меңгизи кирип турар улустар Шагаа соонда тускай езулалдарны, номнал-ды кылдырып алырга, бүдүн

“ Шагаа байырлалының келир шагы 3 шак 40 минутадан 5 шак 40 минутага чедир, а 5 шак 40 минута турда, шуут үнүп келир шагы ол.

чыл дургузунда омак-кежикти кыйгырып алганы дээни боор. Чылы кирер дээрже, ол чүс хуу чедишкин, чок болза чүс хуу сандараашкын турар. Ынчап кээрже, шупту чедишкин күзөп турар болганда, кижилер бүрүзү номга олуруп алыры чугула. Айда чаңгыс катап номга олур-уп ап турары — дараазында чылда база чедишкиннерни кыйгырып ап турары-дыр.

Шагаа байырлалының келир шагы 3 шак 40 минутадан 5 шак 40 минутага чедир, а

Тензин Чинба башкы.

5 шак 40 минута турда, шуут үнүп келир шагы ол. Шак ол үеде чаңчыл езугаар саң салыр езулал болур. Саң салырының езулалы — чер-чуртувустун ээлериң чемгерип, кежик-чол-ду дилеп алыры. Бирги хүнде

ойнап-хөглээр, чаагай, амдан-ныг аыш-чем чооглаар, ийиги хүнде хей-аыт тугу азар, үшкү хүнде буян-кежик кыйгырар, а оон арткан хүннерде, бүдүн ай дургузунда, улуг назылыг, аарыг-аржык, хей ажы-төлдүг улуска ачы-дуза чедирерге бүдүн чылда бай, чедишкин-ниг болурунун демдээ болур.

Шагаа байырлалын чүгле бис эвес, а Азия чурттары, Кыдат, Япония, Вьетнам дээш, оон-даа өске чурттар бис-биле деңге уткуур. Кыдатта болза, Шагаа хүнү 5 шак 40 минута

турда үнүп келген болза, олар бүгү делегейге дааш-шимээн үндүрер чаңчылдыг. Олар ал-гы-кышкылыг өөрүп-амыраар, чок болза хөгжүм херексел-дери азы дээрже адар тускай чараш өңнерлиг частыр чүүлдерин адар. База ол ышкаш олар хей санныг чулаларны кывыс-каш, дээрже уждуп үндүрер чаңчылдыг. Ооң ужуру — бүгү делегей чырый берзин, хөглүг дааш-шимээнге оттуп келзин, шаг-үениң экизин, чаазын аян-ныг уткуп алзын дээни. Кореяда дыка улуг коңга бар, ону да-жадыр, Японияда аажок улуг, калбак демир бар, олар оозун киңгиредир соп, дааш үндүрер.

Хүндүлүг чонувуска аас-ке-жиктиг болурун, ажы-төл кадык-чаагай болзун, эртем-билиглиг, ажыл-агыйлыг, эп-найыралдыг болзун, узун назылыг болзун дээн чаагай күзээшкыннери бүрүнү-биле күүсеттине берзин! Бүгү-ле чүүл менди-чаагай бол-зун!

Валерия КОНГАР.
Оюн-оол САТТЫҢ тырт-тырган чуруу.

ЭРТЕМДЕННЕР — ТАҢДЫНЫҢ ШКОЛАЛАРЫНДА

Россияның Эртем хү-нүңге тураскааткан дека-даның хүннеринде ТГШИ-ниң культура секторунун ажылдакчылары Таңды кожуунун Балгазын бол-гаш Кызыл-Арыг суурла-рынга чедип, институттун ажыл-чорудулгазының, чаа үндүрүлгелериниң база сектор ажылдакчылары-ның шинчилеп турар ай-тырыгларының дугайында чугаалап бээр-биле баш-кылар болгаш өөреникчи-лер-биле ужурашкан.

Культура секторунун ажыл-дакчылары коллектив-биле «Орус чон — Тывада», «Тывада бот-тывынгыр чоруктун төөгүзү», «Тыва Республиканың кайгамчык кижилериниң амыдыралы» деп улуг төлөвилелдерни ажылдап кылып турар деп, ТГШИ-ниң сай-тызы дыңнаткан.

Валентина Юрьевна Сүзүкей тыва чоннуң хөгжүм культуразы-ның дугайында чугаалап, өөре-никчилерниң айтырыгларына харыылап тура, эртем конфе-ренцияларына илеткел кылып турган Англия, Франция, Италия, Германия, АКШ болгаш ХКК-ниң (СНГ) чурттарының дугайында база сонугаткан. Маргарита Петровна Татаринцева орус чон-нун Тывага XIX чүс чылдың төн-чүзүндө көжүп келгенинден эге-лээш чугаалап берген. А Аясмаа Данзы-Белековна Монгуш тыва ырларның база оларның моол ырлардан ылгалының дугайында, Айлана Калиновна Кужугет алтай чоннуң культуразының дугайында дыңнаткан.

Ажылдакчы бүрүзү барган школарына боттарының ном-нарының элээн каш экземпляр-ларын белекке берген. «Школа бүрүзү бисти дыка чылыг хүлээп алган, ылаңгыя Балгазын ор-тумак школазының директору Александр Константинович Бал-чий-оол биле Кызыл-Арыг орту-мак школазының башкыларына чылыг хүлээп алышкыны дээш онза өөрүп четтиришкынни иле-редип тур бис» — деп, эртемден-нер демдеглээн.

«Сочи-2014»
XXII
кышкы
Олимпий
оюннары —

365
хонук
арткан.

Онза байдал яамызында

ДАМЧЫДЫЛГА СИСТЕМАЗЫН ЭКИЖИДЕР

Февраль 5-те ТР-ниң Чазак Даргазының бирги оралакчызы, дүрген хөдөлүр штабтың даргазы Виталий Бартына-Садының удуртулгазы-биле Тыва Республиканың девискээринге онза байдалдарны болдурбас болгаш оларны чайладыр база өрттүн айыыл чок чорууну хандырылганын талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның комиссиязының ээлчеглиг хуралы болуп эрткен. Аңаа ийи кол айтырыгны чугаалашкан.

2013 чылда республиканың девискээринге айыыл тургузуп болур 3 объектилерниң база чуртталга хандырылганын 19 объектилериниң даңзын бадылаан.

Бойдус болгаш техногенниг хевирлиг онза байдалдар тургустунганда азы болурунун айылы барда, оң дугайында чурттакчы чонга дүрген дамчыдары ажилчорудулганын кол угланышкыны болур.

Президентиниң айтышкыны езугаар онза байдалдар тургустунганда азы болурунун айылы барда, чурттакчы чонга дүрген дамчыдары-биле комплекстиг системаларны Россия Федерациязының шупту субъектилеринге 2014 чылдың январь 1-ге чедир тургузар уjurлуг. Кижикүжүгетович Шойгунун амыдырал-чуртталгазын эскерип көргөш, кижиниң тура-соруу чайгаар көдүрүлүп келир. 1962-1965 чылдар үезинде төгүчү-археолог А.Грочтың отрядтары Саглы, Бора-Шайга хөй өөреникчилер эвилелдеп алгаш, базырыктар-хорумнар казып, төгү эртемин шинчилеп турарын көргөн мен. Ол отрядтарга Сергей Шойгу база кижип турган дээрзин чоокта билдим. Ол-ла бүгү археология төгүзүн Сережа дыка ханы утка-биле билип, тыва чонун эрткен төгүзүн касканнап тургаш, ачазы-биле «Урянхай-тыва дептер» деп номну үндүргени тыва чонга улуг белек деп бодаар мен.

1921 чылда Тыва Республика тургустунуп турда Күжүгет Сереевич төрүттүнген болгаш ол төгүтү тергини эки билер. 2006 чылда бистиң Кызылдың кырганнар интернадынга Күжүгет Сереевич аалдал кээрге, ужуражып, чугаалашкаш, школаларынын, уруглар садтарынын дузалал ажил-агыйында автобус, трактор бар болгаш оларнын амыдырал-байдалы эки, биске «Беларусь» деп трактор турган болза, дыкала эптиг, ажыктыг болур дээрзин чугаалаан мен. Ынчан Күжүгет Сереевич: «Силерниң хереглеп турарыңар трактор ышкаш механизми Сережа тыптар чадавас» — дээн. Сөөлүндө ол бодалды ачазы

системаларынын ажылынын өзек сорулгазы.

Регионга Интернет четкилериниң база соталыг харылзаанын операторларынын аргаларын дамчыдылга системаларына долузубиле ажыглаар херек. Электрисирина дамчыдылгазы, кудумчу звукофикациязынын четкилери, Интернет, соталыг харылзаа, телевидение, радио дамчыштыр чурттакчы чонга шынныг медээлерни үе-шаанда чедирери-биле комплекстиг дүрген дамчыдылга системазы дүн-хүн чокка ажылдаар, онза байдалдарда ажыглаары-биле доктаамал белен турар.

«Президентиниң айтышкынын моон сонгаар чедимчелиг күүседирде ТР-ниң 6 кожууннарында база Кызыл, Ак-Довурак хоорайларында бар дамчыдылга комплекзиниң дериг-херекселенин байдалын тодарадыр» — деп, Виталий Бартына-Сады чугаалаан. Ону кичээнгелиг хынаан соонда дамчыдылга системазынын ажыглаарынын болгаш чаартырынын хемчеглерин дүрген хүлээр. №1522 айтышкынын боттандыры-биле ведомстволар аразында тускай ажилчын бөлүктү бадылаан. Олар чурттакчы чонга дүрген дамчыдылганын комплекстиг системазын ажыгдалче кириериниң талазы-биле хемчеглерни март 1-ге чедир ажылдап кылгаш, саналдарны кириер.

Снежана ШОЙЗАТ, ТР-ниң Хамааты камгалал болгаш онза байдалдар агентилелин медээ бөлүүнүн начальниги.

Чагаалар аразындан...

МӨГЕЙИГ

Сережага чугаалаан хевирлиг. Бир катап Сергей Шойгу бодунун амы-хууда акша-хөргизинден бистиң интернатче 45 муң рубльди чоруткан. Ол акша-хөргизинден чоруткан. Ол акша-хөргизинден чоруткан. Ол акша-хөргизинден чоруткан.

Лариса Күжүгетовна база кырганнарны черле кагбас, доктаамал ужуражып кээп турар. Ырак төп Москвадан олар бисти ынчаар хүндүлөп кээп турда, чанывыста депутаттарыныс, даргаларыныс бистиң кырганнар өргээзинче келбес. Бажың-интернатта кылаштай албас-даа инвалидтер бар. Чер четпес кырганнар-биле ужуражып, чугаалажып, амыдыралыныс сонуургаан болза, аажок өөрүнчүг болур ийик.

2006 чылда Кызылга «Бистиң ада-иевис» деп социал төлөвилелдер мөөрейинге суг моторунун ажыктыгынын дугайында саналдап кижиримге, меңээ «Өртег чок арга-дуржулга» деп дипломну тыпсып, акша белектен аңгыда «Урянхай-тыва дептер» деп номнуң 7 томун берген. Ол дээш Күжүгет Сереевичке йөрээл сөстөрүн сөглөп мөгейдим. Черле ынчаш бо буянныг өг-бүлөгө өөрүп четтиргенивисти илеретпес аргавыс чок.

Тыва чонунуң сеткил-хөөнү силерни хүндүлөп, силерге чоргаарланып чоруур!

Бады ООРЖАК.

Кызыл хоорай.

Шолбан КАРА-ООЛ: «ИНВЕСТИОРНУН КУРЛАВЫРГА КАМНЫГ БОЛУРУ ЧУГУЛА»

Тываның Баштыңының «Эксперт-Сибирь» журналга интервью үезинде.

Бүгү курлавырлар, кадрлары, энергиязы, инфраструктуразы, инвестициялары чедишпес ырак-узак республиканы экономика-нын шапкын оруунче кириериниң талазы-биле Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолдун Сергей Чернышевка, берген харыыларын допчузу-биле парладывыс.

С.Ч.: Сөөлгү үеде Тыва Республиканың экономикада чедишкиннериниң-даа, таварышкан бергелериниң-даа дугайында хөй-ле чүүлдер дынналып турар апарган. Ынчалза-даа хамыктын мурнунда политикага хамаарышкан айтырыгны салып көрөй. Республика Баштыңы болуп баштайгы хуусаада ажылдап тургаш, политиктиг чаартылгаларны хөйну кылдынар. Парламентини чаартып алдынар, республикага президент албан-дужаалы база катап кире бээр часты. Чаа хуусаада кандыг айтырыгларны колдады шийтпир-лээр деп тур силер?

Ш.К.: Хамык айтырыглар көскү чүве-дир ийин. Бистиң республикавыстың курлавырлары аажок улуг, ол чүгле биске эвес, бүгү чуртка-даа ажыкты берип болур. Ол курлавырларны долузубиле ажыглаар дээш бүгү күженишкиннерни үндүрүп турар бис. Экономиктиг өзүлде деткимчелиг болур уjurлуг, аңаа үндезин тургузар херек. Ол дээр-ге транспорттун чедингир чоруу, энергия курлавырлары-биле хандырылга, адак соонда бүгү капиталдың бистиң девискээривисче ээп келири-дир.

Чаагай сеткил-биле келген, черде бар чүвени дөгезезин төчө-чая тудуп алгаш баарын бодавас бизнеске байыр чедирер бис. Улетпүр болгаш ажыктыг казымалдарнын шингээдилгези — Тываның чурттакчы бүрүзүнүн ханы билип алыр чүүлдери бо-дур. Ол

дээр-ге чогулмалыг чурттаарынын, социал адырны чогулмалыг акшаландырырынын аргазы-дыр. Амгы үеде республика бюджетинде чүгле 2 миллиард рубль инвестициялар көрдүнгөн, ооң 600 миллионун капитал тудугга, 700 миллионун тудугга чарыгдар. А артканы социал бүгү адырларга баар. Буттар адаанда алдын чыдырда орбак хептиг кылаштажып чоруурга эпчок болгай.

С.Ч.: Амгы үеде Тывада ажылдап турар компанияларнын сеткил-хөөнү кандыгыл?

Ш.К.: Улетпүрнү сайзырадырындан өске оруувус чок деп чүвени билип алыры чугула. Дыка хөй кижилер республиканы туризм болгаш көдээ ажил-агый-биле сайзырадып болур деп санал турар. Кышкы үеде соок 45 градус чедип турда туризм дугайында кандыг чугаа кылып болурул? Ынчангаш экология, туризм дээн ышкаш бөдүүн чүүлдер кылып болур, ол дээр-ге аңаашкынны болгаш балыкташкынны органиастаары-дыр.

Боттук ажил-херек кылып дээн бизнеске бараан болурунга белен бис. Инвесторлар боттарынын социал харысалгазын медепер билер уjurлуглар. Ынчаар кылып болза, оларнын боттарынга база эки, оларнын бүдүрүлгелери-даа чогулмалыг сайзыраар апаар.

Республиканың улетпүрүн сайзырадырынга эрге-чагырганын онзагай туружу херек. Бистиң курлавырларыныс инвестор кайы хамаанчок төтчеглээрин бодавас уjurлуг. Ол кымга-даа — Кыдат-даа, Россия-даа фирмаларга хамааржыр. Социал харысалганы оларнын медепер билири чугула.

С.Ч.: Тодаргай чижектен көрээлинерем. Тожу кожуунда «Лунсин» деп кыдат компания Кызыл-Таштыңынын бойдус курлавырларын шингээдил ап турар болгай. Ону социал харысалгалыг деп санал болур бе?

Ш.К.: Кандыг-даа үнелелди бодамчалыг бээр кижик мен.

Ажылдакчыларнын 60-д эвес хуузун тус черниң чыларындан алыр деп чарганывысты чугаала. Оон аңгыда инженер чыларны Кыдатка азы чурттарга өөредир ху олар алганнар. Бүдүрүлгө технологиязынын талазы-биле кызыгаарлаашкын олар чөпшээрешкенер. неделяда Кыдаттын элринге ужуражылга кыл олар бадыткадылар. То бүдүрүлгениң негелдезин рары-биле профтехучили дарын база дугуруштус.

С.Ч.: Ында он-он муң тар Тываның бойдус курлын үрөп-тоннап туруп бечугаа бар болгай...

Ш.К.: Ол шын эвес, күрүнези 1990 чылдарда эвес, ону контролдаар кү алган. Кыдаттар ажилчынниң-даа, экологиянын чогу чоруунун-даа талазы-биле делерни күүседип турарла аңгыда контроль чорударгаларын база доктаадып тувус. Тус черниң депутат экология организациялары нийти ажилдакчылар шупту күш болуп алган ажилдап

С.Ч.: Тываның кол инвесторлери — Кызыл-Ку аразынын демир-орук туду үеде доктаай берген-дир. нун хуу инвестору «Ени улетпүр компаниязын» Байсаровтун бүдүрүлгези апарган. Чоокта чаа оон чынын инвестиция корпорация деп тургузуу Элегестин хөмү курлавырын садып алган, ол орук тударынын кол магад болуп турар хире. Руслан Байсаровта демир-орук тудар акша деп бодаар Силер бе?

Ш.К.: Россиянын Президентизи Владимир Путин ол орчугулазын боду бадыткаан чылдың төнчүзүндө «Кызыл-Ку» демир-орук туду баштайгы өргенин каккангай, оон-биле күрүнениң жун илереткен болганда, орчугуларынга бүзүрээр мен. Байсаровтун азы өске-даа торларнын дузазы-биле аналга боттандыран дээш күженишкиннерни, бодум да, үндүрер мен.

Ол оруктун биске эргежоругулазын катап-катап чугаалаар дээр чок боор. Ол дээр-ге чылда миллиард ажыг рубльдин бюджет кирери-дир, ол ышкаш 13 20 муң чедир ажылдаар ол база ажыктынар. Делегейиниң ажил организациязынын саналарын езугаар алырга, Тывада муң кижик ажил чок деп саналып турар.

С.Ч.: Оон өске кандыг чурт төлөвилелдер Тывада планналып турарыл?

Ш.К.: Чоокта чаа «Бай Холдинг»-биле «Абаза-Ак-Довурак» оруун дамчыдарынын гайында дугуржулга чарды. Ол «Улуг чер»-биле республиканы харылзаштырып турар утуп турары шын эвес. «Бай» ынаар ийи миллиард хире рубльди салыр. Ол орук регион инфраструктура талазы-биле дингир чоруун сайзырадыр чогулмалыг болур...

Федералдыг төлөвилел

«РОССИЯГА УРУГ БҮРҮЗҮ ЧУГУЛА»

Бистиң республикада өскүс болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан уруглар саны чылдан чылче көвүдүп турар. Дириг ада-иезиниң чанынга социал өскүс апаар таварылгалар хөй. Бо дээрже чүгле бистиң республикада эвес, а Бүгү-Россияда чидиг айтырыг-дыр.

Ынчангаш Россияның «Чаң-деминг Россия» политиктиг организация «Россияга уруг бүрүзү чугула!» деп хөй-ниити федерал-төлөвилелди ажылдап кыл-ды. Ооң кол сорулгазы болгаш мунда салдыг даалгалары уруг бүрүзүгө дузаны көргү-м, чаш кижиниң өг-бүлөзүн ка-лап арттырары болгаш өскүс түнү өг-бүлөжө хаара тудары. Ышкыш уругну азырап база бо-ун хайгааралынче алыр күзел-өг-бүлөлөрни деткип, оларга алыдыг болгаш материалдыг аны чедирери-дир. Россияның субъектилери ол төлөвилелди гандырар дээш ажылдаар.

РФ-тиң Күрүне Думазының де-ды, «Чаңгыс демниг Россия» иязының Чингине чөвүлелиниң күнү Лариса Күжүгетовна Шой-еспубликага ажылчын сурга-шкыш үезинде төлөвилелдин анылганын эге базымнары-ыг деңгелде чоруп турарын-нип көргөн. Февраль 1-де аңаа арыштыр Кызылдың өскүс ада-иезиниң хайгааралы арткан уруглар бажыңыга-ралдыг төлөвилелдин таныш-

байдалына таварышкан өг-бүлө-лерге дуза көргүзериниң талазы-биле дээш, оон-даа өске айтыры-ларны сайгарып көргөн.

Амгы үеде республиканың өскүс уругларның ажаалда-тежээл-дезиниң хайгааралының талазы-биле албан чери эде тургустунуп турар. Тус черлерниң өскүс уруглар ажаалда-тежээлдезиниң талазы-биле килдистериниң болгаш эрге-лелдерниң бүрүн эргелери респу-блика деңгелинче шилчир.

Тыва Республиканың Баштыңы — Чазааның Даргазы Шолбан Ка-ра-оол ийиги хуусааже соңгуттуруп

лур. Олар бичинизинден эгелээш, күрүнениң азыралына өөренип каарлар. Ооң түннелинде «уруг амыдыралче» үнүп келгеш, чүнү канчаарын аайын тыппас. Кризис-тиг төптүң чурттачыларының хөй кези — школа-интернат доозук-чулары, олар шупту ажы-төлдүг болгаш чурттаар оран-савазы чок. Кожууннарда уруглар азыралы-ның талазы-биле ажыл эки чоруп турар. Чижээлээрге, Бай-Тайга-кожуунда 17 өг-бүлө уруг азырап алган, а Кызыл хоорайда чүгле 4 өг-бүлө. Амгы үеде херээженнер-ниң кризистиг төвүнүң ажылын соксадып, ону дүжүрер деп турар. Лариса Күжүгетовна бо байдал-биле чөлшээрешпейн турарын, төптүң ажылы амыдыралдың берге байда-лынга таварышкан ажы-төлдүг херээженнерге эрежок чугула дээр-зин чугаалаан.

Лариса Шойгу ол санал-ды чүүлдүгүнүп деткээн. Лари-са Күжүгетовна бо төлөвилелге хамаарыштыр мынчаар чугаалаан:

«Россияга уруг бүрүзү чугу-ла» деп федералдыг төлөвилелдин сорулгаларын болгаш мурнунда салдыг даалгаларын шын күү-седири чугула. Өскүс уругларны өг-бүлөлөргө хаара тудуп, ада-ие-зиниң эргелерин казыыр чорукту болдурбазы-биле шыңгыы ажыл-даар. Социал өскүс артар чорук бистиң республикага турбас ужу-руг. А кандыг-ла-бир хай-халап дээн дирик, чылдаганын уругун-дан уруг өскүс артып калган болза, аңаа таарымчалыг байдалды тургу-зар дээш кызып ажылдаар ужуруг бис. Ооң мурнунда уруглар бажы-ны, кырганнар-инвалидтер бажыны чокта чурттап турган болгай бис. Ам дээрже, ол социал албан черле-ри долу. Баштайгы турган эки бай-далды эгидип алыры чугула.

Эскерип турарымга, уруг азы-рап алган өг-бүлөлөргө чогуур кичээнгей салдынмайн турар. Чам-дык өг-бүлөлөргө уруглар — чүгле орулга эккээриниң бир үндезини-дир. Азырандыга барган ажы-төл малчын аалдарда кадарчылап, ду-залакчылап ажылдап турар. Олар чогуур кичээнгейни албайн турар ышкажыл. Мындыг чоруктарны болдурбазы-биле уруг азырап ал-ган өг-бүлөлөрниң хайгааралын күштелдирер.

Лариса Күжүгетовна өскүс уругларны чедимчелиг, чаагай чо-руу дээш шупту демниг ажылдаа-рынче бүгүдени кыйгырган.

Алдынай БАДЫ-ХОО.

Чурукту архивтен алган.

Инвестициялар талазы-биле

Чылдан чылче көвүдүп турар

2012 чылда кол капитал-че кирген инвестиция акша-хөреңгизиниң ниити түңү 7 млрд.132 млн. рубль болган.

Улуг хемчээлдиг инвестиция төлөвилелдерин боттандырып ту-рар 7 компаниялар эрткен чыл-дың дургузунда 4,5 млрд. рубль-ди кириген. 2011 чылда 3,4 млрд. рубль турган. Январь 1-ниң медээ-лери-биле алырга, компанияларда 1858 киж, ооң иштинде 1120-зи РФ-тиң хамаатылары ажылдап ту-рар. 887 ажылдакчы — Тывадан.

Боттандырып турар төлөви-лелдерниң социал талазынче онза кичээнгейни ТР-ниң Чазаа угланды-рып турар. Россиядан болгаш даш-тыкы чурттардан инвестиция ком-панияларның бюджеттен дашкаар акшаландырышыкыны республика-га өске чаа төлөвилелдерни херек кырынга боттандыраарына ужу-рузулыг. Оларның 6-зы «Россия-

ның инвестиция төлөвилелдериниң чаңгыс аай даңзызынче» бижит-тинген. Аңаа найысылалга аалчы-лар бажыңының тудуу, тус черниң хөмүр-дажына таарыштырган ЧЭТ-терни тургузары, Ак-Довурак хоорайга химиктиг база Шагаан-Арыг хоорайга цемент заводтарын тудары, Тыва-КУ-нуң чанынга тех-нологутуг паркты тургузары, ыяш болбаазырадыр бүдүрүлгө черин организаастаары хамааржыр.

Казымал байлактарны тывар, туризм, энергетиканы сайзырадыр, тудуг материалдарының бүдүрүл-гезиниң талазы-биле 23 инвестиция төлөвилелдерин социал-экономи-тиг фондунуң сайтызынче кири-ген. Инвестицияларны улам хаара тудары-биле «2011-2013 чылдарда инвестиция байдалдарын экижи-дери» деп республиканың тускай сорулгалыг программасы ажылдап турар.

Чонга чарлаарын сайзырадыры-биле

Чонга медээлерни чарлап дыңнадыр чоруктуң систе-мазын сайзыраңгайжыдар талазы-биле ажыл-херек-терниң планын Чазаакы онза байдалдар талазы-биле комиссиясы тургузуп турар.

Ук комиссияның даргазының бирги оралакчысы—оперативтиг штабтың удуртукчузу, Чазак Дар-газының оралакчысы Виталий Бар-тына-Садының удуртулгазы-биле Тыва Республиканың девискээрин-ге онза байдалдарны болдурбазы-ның болгаш чайладырының, өрттүң айыыл чок чоруун хандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның комиссиязының ээлчег-лиг хуралы болган. Аңаа РФ-тиң Президентиниң регионнарда онза байдалдарны тыттып келир айы-лының азы тывылганының дуга-йында чурттакчы чонга шалыпкын чарлап дыңнадырының комплек-стиг системазын 2014 чылдың ян-варь 1-ден эгелеп тургузарының

дугайында Чарлыын күүседири-ниң талазы-биле айтырыгны база чугаа-лашкан.

Негелде езугаар регион болгаш муниципалдыг деңгелдерге чарлап дыңнадырының системазына сота харылзааларының операторлары-ның болгаш Интернет-провайдер-лерниң четкилерин эң долузу-биле ажылгаары көрдүнгөн. Шалыпкын чарлап дыңнадырының комплек-стиг системазы дүн-хүн чок ажыл-даар, чурттакчы чонга медээлерни шыны-биле дарый чедирер ужу-руг. Ол ышкыш электрлиг медээ дамчыштыр база кудумчуга дыңна-дыг кылыр чүүлдерни, теле-радио-дамчыдылгаларны ажылгаары база көрдүнгөн.

Чонга чарлап дыңнадырының техниктиг чепсек-херекселдериниң бөгүнгү байдалын хандыр сайгарар сорулганы Виталий Бартына-Сады салган.

ТР-ниң албан-езуунун сайтызындан.

Чадаана хоорайда «Ондар» фамилиялыг чоннуң 2013 чылдың Шагаа байырлалын эрттирериниң программасы

Хоорайның албан черлериниң удуртукчуларының аразына «Хуул-газыннар шөлү» шоу-оюн — «Шахтер» ХКБ-ге февраль 8-те 16.00 шакта;

мерге маргылдааы — «Мерген-Херел» РКБ-ге февраль 9-та 10.00 шакта;

эр, херээжен шыдыраачылар аразына маргылдаа — «Шахтер» ХКБ-ге февраль 9-та 10.00 шакта;

«Шагаа кадыны» мөөрей — «Мерген-Херел» РКБ-ге февраль 9-та 17.00 шакта.

Организациялар аразына:

1. Тыва национал хеп көрүлдези;
2. Тыва аас чогаалына мөөрейлер:
 - улустун ырларына;
 - дүрген чугааларга;
 - «Ондар» фамилияга тураскааткан кожаңнар;
 - тывызыктар ыдарына;
 - үнүп олулар чылга йөрээлдер;

3. Хендир тыртарына (3 эр, 3 херээжен);

4. Шоодай кедип алгаш чарыш (3 эр, 3 херээжен);

5. Тыва национал чемнер делгелгези — «Мерген-Херел» РКБ-ге февраль 10-да 11.00 шакта.

Тыва хуреш маргылдааы:

— 1-ден 4-кү класстың оолдарының аразына;

— 5-тен 8-ки класстың элээдилер аразына;

— 9-11 класстың анык мөгелер аразына — элээди оолдарның спорт школазына февраль 10-да 10.00 шакта.

Чижилгелиг маргылдаалар:

— даш көдүренинге;

— ча адарына;

— чагы бажы үнеринге — стадионга февраль 10-да 10.00 шакта;

аът чарыжы — аът чарыштырар ховуга февраль 11-де 10.00 шакта;

аът шалбаа мөөрей — аът чарыштырар ховуга февраль 11-де 13.00 шакта;

тергелиг аъттар каасталгазының мөөрейи — аът чарыштырар ховуга февраль 11-де 15.00 шакта.

Кол сорулгазы болгаш мурнунда салдыг даалгалары — уруг бүрүзүгө дузаны көргүзери, чаш кижиниң өг-бүлөзүн кадагалап арттырары болгаш өскүс уругну өг-бүлөжө хаара тудары.

газының талазы-биле ажыл-өлүктүң үнүшкүнүг хуралы эрткен.

ниң өг-бүлө болгаш уруг-херектериниң талазы-биле илелдин даргазы Наталья Күс-аевна Ховалыг бистиң рес-сага төлөвилел 2013 чылдың 18-те ажылдап эгелээнин аан. Организакчы комитет-риг чөвүлел хуралы январь эрткен, аңаа кылып чору-жылдарның планын болгаш ылазы-биле ажылчын бө-тургускан. 2013 чылда өскүс ада-иезиниң хайгааралы-ткан уругларга таарымчалыг-дарны тургузар дээш бүгү салыр.

ниң Дээди Хуралының (пар-изиниң) Даргазы, ажыл-өлүктүң кежигүнү Каң-оол-дың чугаалап турары-биле, уруг азырап алган өг-бү-ле шыңгыы кичээнгейни-рар. Амгы үеде уруглар-ында, школа-интернаттарда уруглар көвүдээн. Ынчан-гуур хемчеглерни ап чору-эрежок чугула. Чурттакчы-өлөвилелдин сорулгалары, орудулгазы-биле таныжып, ипкейлиг киржир болза эки Каң-оол Даваа чугулапал-пээн.

алга уругну азырап алыры-лазы-биле республика чер-ийилбэр төвүн болгаш аңаа-лугум» тургузарының, өскүс албан черлериниң чанын-аарал чөвүлелдеринге бүгү-тин депутаттарын кириш-ин, амыдыралдың берге

тургаш, ооң ажыл-албанының кол угланышыкыны уругларның эрге-ажыын камгалаары дээрзин бүгү-деге чарлаан. Август айда Тываның күүсекчи эрге-чагырга органнары-ның тургузуунуң дугайында чар-лыкты үндүргөн. Ооң түннелинде 2013 чылдың январь 1-ден эгелеп ТР-ниң өг-бүлө болгаш уруглар херектериниң талазы-биле агентилел бодунуң ажылын албан-езуу-биле эгелээн. Ол албан чери уругларның социал камгалалын хандырар тала-зы-биле айтырыгларны долузу-биле күүседи.

2012 чылда Кызыл хоорайга 26 уругну азырап алган, 857 уруг-ну хайгааралга алган. Уругларны ниитизи-биле 4 өг-бүлөжө азырал-га берген, амгы үеде бир өг-бүлө уруг азырап алыры-биле докумен-тилерин белеткеп турар. Уруг азы-рап алырының талазы-биле чогуур черлерден янзы-бүрү справка, до-кументилер чыылдазы хөй үени ча-рып турар. Ол ажыл-чорудулганы бөдүүнчүдери-биле дүрүмнерни эде көөр.

2013 чылда уругну хайгааралга алганы дээш өг-бүлөгө 6 муң 921 рубльди, уруг азырап алган өг-бү-лөгө 6 муң 416 рубльди күрүне төлөп бээр. 2014-2015 чылдарда бо сан-көргүзүлгө эзер дээрзи билдингир.

ТР-ниң Херээженнер чөвүл-елиниң даргазы Раиса Күжүгет республиканың «Деткимче» ат-тыг херээженнерниң кризистиг төвүнүң ажылы эрежок чугула дээрзин демдеглээн. Школа-интер-нат дооскан уруглар өзүп келгеш, амыдыралга турумчуп шыдавас бо-

«ХҮННҮГ ТЕСЬТЕ» АЖЫКТЫГ ДЫШТАНЫЛГА

Эрткен неделяда Күрүне Думазының депутаты Лариса Шойгу Чеди-Хөл кожууннуң Хову-Аксынга чедип, үрелиишкин болган соонда нити байдалды хайгаарал көргөн. Чылыгы тургузарының талазы-биле ажыл кандыг деңгелде чоруп турарының талазы-биле ужуражылганы Лариса Күжүгетовна удуртукчулар-биле кылган. Ол ышкаш социал албан черлери: «Хүнчүгеш» уруглар сады, кожууннуң төп эмнелгези, эге болгаш ортумак школаларны депутат сонуургаан.

Кожууннуң төп эмнелгезинин кол эмчизи Эртине Болатович Аракчаа үрелиишкин үезинде байдал кандыг турганын база амгы үеде өскерлишкннер дугайында таныштырган. Хай-халал болган үеде эмнелгеге 59 аарыг кижилер чыткан. Оларны дүрген дуза чедирер болгаш айыыл-халаттар медициназының эмчилери, эмнелгениң бодунуң эмчи бригадасы болгаш чурттакчы чоннуң дузазы-биле Кызыл, Шагаан-Арыг эмнелгелеринче

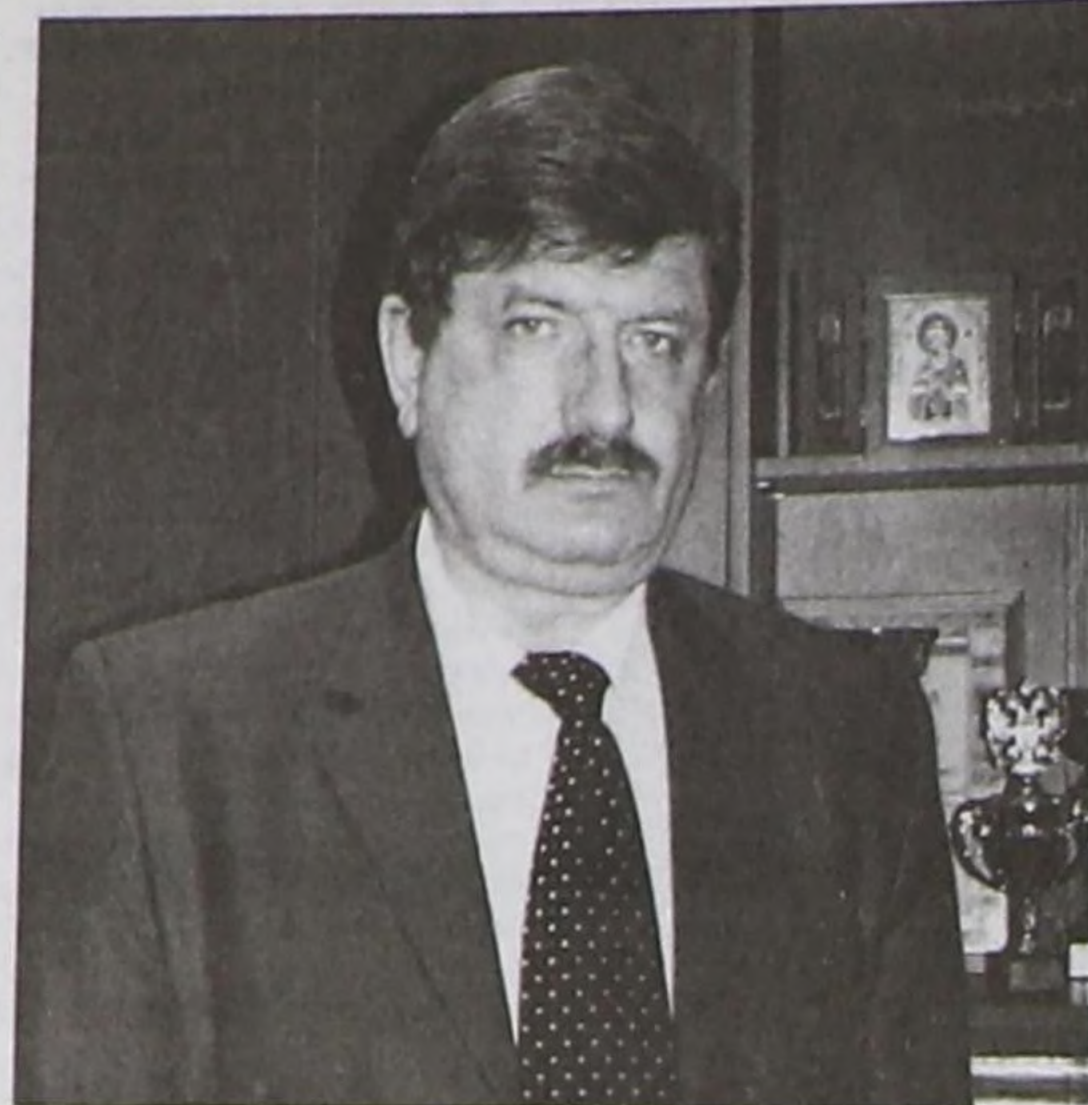

Доржу Начын.

дарый чедирген. Божуур үези келген бир херээженни ТР-ниң перинаталдыг төвүнүн кол эмчизи боду келгеш, эмнелгеге алгаш барган. Туберкулезтан аараан 17 кижини ТР-ниң туберкулезка удур диспансеринге чыттырган. ТР-ниң Кадык камгалал яамызы хемчеглерни ал чорудуп, эм-таңны четчири-биле хандырган. Суурнуң девискээринге 6 эмчи пунктулары болгаш дүрген дуза бригадасы дүн-хүн чок ажылдап турган.

Ол хүннерниң дургузунда, чаяан болуп, аарыг кижилер-биле кандыг-даа багай чүве болбаан. Эмнелгениң оран-савазы доңган-даа болза, шудургу кылып чоруткан ажылдарның түнелинде амгы үеде эмнелге долугу-биле ажылдап эгелзэн. Социал объектилерниң капитал септелгезинче акша-хөреңгини үндүргөн. Эмнелгеге септелге ажылдары эгелей берген.

Лариса Күжүгетовна өрээлдерни кезип, аарыг кижилер-биле база чугаалашкан. Бир угбай хенертен үрелиишкин болурга, коргуп-девидзенинден аарый бергенин чугаалады. Ол эрткен чылын Көдээ ажыл-агый банкызындан 100 муң

«Хүннүг Тесь» санаторий-профилакторийнин директору Роман Дрогмомерецкий.

рубльди чээлиге алгаш, чурттап олурар бажыңында хоолойларны долугу-биле чаартып, шыырак септелгени кылган турган. А хай-халал болу бээрге, ол бүгү шупту үрелген, ортузундан бустугулап калганын угбай хараадал-биле чугаалады.

Төп эмнелгеге эмчи дериг-херексели, чем кылыр өрээлде дериг-херекселдер дээш эргижирзэн чүүлдер-ле хөй. Лариса Күжүгетовна чедер-четпестерни санап үндүргеш, чогуур черлерге чагыгны дарый киирер болза эки дээрзин кол эмчиге сүмелзэн. Берге байдалга таварышкан албан черинге дузаны көргүспес аргажок.

Эге болгаш ортумак школаларда байдал турумчаан. Январь 15-тен эгелеп уруглар программа езугаар чыдып кагбайн өөренип турар. Школа ишти чылыг, чырык, хүннүң-не изиг чемни уругларга организадал турар. Школаже келбейн турар уруглар бар-даа болза, олар түр када чоокку кожууннарда өөренип турар. Байдал оожуургаан болгаш олар ам чедип кээр дээрзин башкылар чугаалады. Амдызында соок сугну машиналар доктаамал дажып турар болгаш

чаартылгазының программасының талазы-биле дуза-деткимчени көргүзүп турар.

«Хүнчүгеш» уруглар садының оран-савазы аалчыларны канчаар-даа аажок өөрткен. Олар чылыг системазын долугу-биле ажылдадып алганындан аңгыда, оран-савазының капитал септелгезин кылган. Уруглар садының эргелекчизи Людмила Букинаңың чугаалап турары-биле алырга, амгы үеде 138 уругнуң 80-ин хүлээп алган. Чоорту шупту четкилеп кээри чугаажок. Септелгениң улуг кезини кылган-даа болза, немей кылыр ажылдар хөй.

Хову-Аксынга декабрь айда болган төп одалга системазының улуг үрелиишкининиң түнелинде республиканың бүгү яамылары, албан черлери, чурттакчы чон болдунар-ла дуза-деткимчени көргүзүп турган. ТР-ниң Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө яамызы уругларның сагыш-сеткилин оожургадыры-биле оларны соңгаар хоорайларның санаторий-курорттары-че дыштандырып чоруткан. Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө сайыды Анатолий Дамба-Хуурак байдалды өөренип көргөш, «Хүннүг Тесь», Белокуриха, Шира санаторий-курорттары-биле дургужулганы кылган. Ол ышкаш «Чедер» курортунга уругларның дыштанылганын организадалган.

Чеди-Хөл кожууннуң назы четпээн уругларның социал хоргаадал төвүнүн салбыр эргелекчизи Эльвира

Александровна Салчактың чугаалап турары-биле алырга, нити-биле 326 уруг дыштанган. Амгы үеде оларның 212-зи чанып келген. Январь 5-те Тесьче 63 уруг дыштанган. Белокурихаже чоокта чаа чоруткан уруглар ам келир. Ширага — 70, Теське 79 уруг дыштанган келген. Нити-биле 7-ден 11 харга чедир уругларның 56, а 11-14 харга чедир уругларның 58 хуузу дыштанган болуп турар. Чай чок ажылдап турар ада-иелерниң болгаш социал байдалы берге өг-бүлелерниң

ажы-төлүн дилег-билдиришкн езугаар дыштандырган. Социал ажылдакчылар бажың бүрүзүн кезип, уругларның байдалын хынап, илередип турган. 11 инвалид уруг база дыштанган.

Санаторий-курорттарның удуртукчузы Тывадан уругларны билиишкинниң уткуп хүлээп алган. Олар уругларга бичин-даа дүвүрээр, сагышсыраар чай бербейн, дыштандырып турган.

«Хүннүг Тесь» санаторий-курорт Красноярск крайның Вьюшкова хөлдүң кыдында турар. Долгандыр пөш, дыт дээн ышкаш чаагай чытыг ыяштар-биле бүзээлеттинген кайгамчык чараш оран. Ынчангаш ону Сибирьниң Швейцариязы деп адап турар. Курорт — хөй шаңнал-макталдарның эдилекчизи. Мында уругларга бузу талазы-биле таарымчалыг байдал тургустунган. Аңгы-аңгы эмчи специалистери доктаамал хынап, кцш-культура, массажты чорудуп турар. Амгы цениң эмнээшкининиң бузу талалары бар деп болур. Баш таарар өрээл, мастерская, идик кылыр чер, сауна, бассейн, банкомат ажылдап турар.

Дараазында дыштанган уругларның боттарының чугаазын көрээлинер.

Начын Маады (чурукта):

— Санаторийге дыка хөй эштерлиг апардым. Мен олардан хөйүн өөренип алдым, а олар менден тыва дылга өөренип турган. Бажыңга авам, ачам болгаш ийи угбам артып калган. Авам — школада психолог башкы, ачам Кы-

зылда ажылдап турар. Өг-бүдээш дыка сагышсырал турдун.

Аңгырак Базыр-оол

рукта):

— Курортка бисти аажок хүлээп алган. Башкылар дараа-рынга дээш, өске-даа солун чурда дегерге өөредип турду. Ча адрас аажок сонуургадым. Улуг уруглар ажылдап турда, бистерни дыштыдырып чорудупкан.

Айлана Сенденмаа:

— Хову-Аксынга одалга үрелиишкин болу бээрге, дыка кунчуг чорду. Ада-иём мени дораа Шагаан-Арыгга төрелдерини чорудупкан. Авам долгаккаш, курорт чоруур сен дээрге, деңгем амырадым. Ынчалза-даа ачам канчаарлар ирги деп иштинде дүвүрөп-ле турдум. Санаторийге башкылар-биле кады өөренип ойнаар дээш үе эрткенни билдим. Тыва уруглар башкылары-биле багай корум-чурумунус көргөш дээш кызып турдувус.

Азиана Ондар, психолог башкы:

— Мен психолог кижиле болуп уругларны үдеп чордум. Олар сагыш-сеткили-биле дүвүрөп, чорутканнар. А санаторийге кээлиске бүгү чүве өскерилген. Уруглар спортчу оюннарга, культу-массалыг хемчеглерге кире-арга-дуржулгалыг башкылар-биле өөренип турган. Ажы-төлүңү иштиги сагыш-сеткили оожуур берген. Мындыг дуза-деткимни көргүзүп турар Чазаавыска, Кадык камгалал болгаш социал хөгжү-яамызынга болгаш өске-даа албан черлеринге өөрүп четтиргенин илередир-дир бис.

Сайзана Тирчин, Хову-Аксы ортумак школазының директорунуң оралакчызы:

— Ажы-төл дыштанды аажок сагыш ханган чанып келген. Олар янзы-бүрү хемчеглер киржип турганындан аңгыда, өөренип, демдектерни база алган. Хову-Аксындан алгаш дегер эккеп каарга өөрүнчүг-дүр.

АВТОРДАН: Хову-Аксында байдал турумчуп, адырал уламчылап турар. Берге цеде чурттакчылар тургустунган нарын байдалче кирип, оларның бир деңгем чоруу канчаар-даа аажок өөрүнчүг болган. Лариса Шойгу дарый ап чоруткан хемчеглер, баш бурунгаар кыл чоруткан ажылдар, сагыш салыышкын дээш Тыва Чазаан, кожууннуң удуртукчузын, ажылчын бөлүгү четтиргенин илереткен. Бергелерни деңге ажып эргиле болгай...

Оюн-оол Саттың тырттырган чуруктары. Алдынай БАДЫ-Х

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарына чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттирериниң дугайында
2013 чылдың январь 21 № 36 Кызыл хоорай

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттирериниң дугайында

Дараазында капсырылгаларны бады-

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттирериниң дугайында

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттирериниң НЕГЕЛДЕЛЕРИ

ни негелделер

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттирериниң дугайында

Конкурсту дараазында сорулгалары-

Конкурсту киржикчилериниң бедик профессионал мергежилин болгаш ачы-халкүлээп көөрү;

Конкурсту киржикчилерин немей шаң-

Конкурсту организакчызы Тыва Республиканың Чазыаа.

Конкурсту эрттирериниң чуруму

Конкурсту 2012 чылдың декабрь айда

онза байдалдарның уржуктарын

ынга киржип турар каңнакчы-сан-

ниң болгаш каңнакчы-сантехник-

и-адаларының аразынга эрттирер.

оска каңнакчы-сантехниктер, күү-

те-чагырганың чогуур органнары-

ер бот-башкарылгаларының органна-

ганизацияларның чыып тургусканы

сантехниктерниң бригадалары

Конкурсту эрттирерин хандылар со-

е Тыва Республиканың Чуртталга

иң болгаш коммунал ажил-агый та-

агентилели Чеди-Хөл кожуунун

и суурга онза байдалдың уржукта-

дырынга киржип турар каңнакчы-

терниң, каңнакчы-сантехниктерниң

рының даңзызын тургузар.

Конкурсту киржикчилериниң даңзызын

иңда медээлер кирер:

ат-фамилиязы, төрүттүнген ай-

ылдап турар чери, албан-хүлээлге-

и турар чериниң адреси.

Конкурсту киржикчилериниң ажи-

нелин конкурсту комиссиязы

өр. Кылдырган ажилдарны 2012

кабрь 20-ден онза байдал режи-

дыр деп шийтирн Тыва Респуб-

ликааа хүлээп алыр үеге чедир үне-

мергежилдин конкурсузун түнелдерин үндүрер конкурс комиссиязының составы;

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттиреринге болгаш өртектер белектер садып алырынга чарыгдалдар сметазы;

2. Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразынга болгаш эң дээр каңнакчы-сантехник дээш профессионал мергежилдин конкурсузун эрттиреринге чарыгдалдарны Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы хандылар.

3. Бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Баштыңы – Чазак Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

2.4. Конкурсту киржикчилериниң кылган ажилдарын үнелээриниң кол барымдаалары:

а) чуртталга бажыңнарында катап кылган одалга системаларның саны (солаан регистрлерниң саны, чоон-чингези, аңгы-аңгы хоолаларның узуну (метр), вентиляторниң, задвижкаларның, сантехниктерниң дериг-херекселдерниң саны;

б) суг-биле чылыдылган системазын катап кылган бажыңнарының, квартираларның саны;

в) кылдырган ажилдарның шынары. Чедип алдырган көргүзүлгелериниң ниити үнелели ооң кезектериниң үнелелинден тургустунар. Кезек бүрүзүн, ооң чугулазын болгаш нарынын барымдаалап, 10 баллдыг рейтинг шкалазы-биле үнелээр.

2.5. Каңнакчы-сантехниктерниң болгаш каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразында конкурсту тилекчилерин комиссия тодарайдыр.

2.6. Бадылаашкын үезинде комиссияны кезигүн бүрүзү чаңгыс үнүг боор. Үнүг дең болган таварылгада комиссияны даргазының үнү күштүг алаар.

2.7. Комиссияны шийтирер чогуур протокол езугаар бүртүкээр, протоколга комиссияны кезигүннери ат салыр, а ооң түнелдерин Тыва Республиканың Чазыааның айтышкыны-биле бадыткаар.

Комиссияны хуралыга ооң кезигүннениң санының чартындан хөй киришкен болза, ону бүрүн эргелиг деп санаар.

Комиссияны шийтирер хуралга киришкен кезигүннениң үнүгүн хөй кезин-биле хүлээп алыр.

2.8. Конкурсту негелделерин, конкурсту эрттирер дугайында медээлерни Тыва Республиканың Чуртталга оран-бажың болгаш коммунал ажил-агый талазы-биле агентилелин gkh-tuva.ru деп албан-езуунуң сайтызынга, Тыва Республиканың Чазыааның албан-езуунуң gov.tuva.ru деп сайтызынга, «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар, Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурнуң девискээринге Чуртталга оран-сава болгаш коммунал ажил-агый талазы-биле агентилели чонга чарлаар болгаш онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турарларга чогуур аргалар-биле дыңнадыр.

3. Конкурсту түнелдерин үндүрери

3.1. Онза байдалдың уржуктарын чайладырынга дооскан хүнден бир айдан орай эвесте онза байдал режимин соксатканының дугайында шийтирн Тыва Республиканың Чазыаа хүлээп алганда конкурсту түнелдерин комиссия үндүрер.

3.2. Конкурсту тилекчилерин болгаш шаңналдыг черлерни ээлээрнери ажилдың эң эки көргүзүлгелери-биле ук негелдениң 2.4 чүүлү езугаар илередир.

3.3. Конкурсту түнелдериниң дугайында медээлерни Тыва Республиканың Чуртталга оран-сава болгаш коммунал ажил-агый талазы-биле агентилелин gkh.tuva.ru деп албан-езуунуң сайтызынга, Тыва Республиканың Чазыааның албан-езуунуң gov.tuva.ru деп сайтызынга, «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

3.4. Конкурсту тилекчилерин тодарайдыр талазы-биле маргылдаалыг айтырылганы сонугалдыг кижиниң бижимел билдириниңинге үндезилеп сайгарып көөр.

3.5. Конкурсту тилекчилеринге шаңналдарны кылдырган ажилдарны хүлээп алырының актызын тургускан соонда тыпсыр.

3.6. Конкурсука чугула херек документилерни белекээр сорулга-биле Тыва Республиканың Чуртталга оран-бажың болгаш ком-

мунал ажил-агый талазы-биле агентилели конкурсту түнелдерин үндүрерин белекээр талазы-биле ажилчин комиссияны тургузар.

4. Конкурсту тилекчилерин шаңнаары
4.1. Каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының аразында конкурсту тилекчилеринге Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиргениниң чагааларын болгаш 200 000 рубльди тыпсыр.

4.2. Каңнакчы-сантехниктер аразында конкурсту тилекчилеринге Тыва Республиканың баштыңының өөрүп четтиргениниң чагаазын болгаш Лада 219060 lada Granta машинаны азы 200 000 рубльди тыпсыр.

4.3. Бо негелдениң 4.1 пунктузу езугаар конкурсту тилекчилеринге тывыскан шаңналды бригаданың кезигүннениң кижиги бүрүзүгө деңге оларның удуртукчузу үлээр.

4.4. Шаңналдарны тилекчилерге Тыва Республиканың Баштыңы азы ооң даалгазы-биле Тыва Республиканың Чазыааның албан-дужаалдыг төлээзи тыпсыр.

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурга онза байдалдың уржуктарын чайладырынга киржип турар каңнакчы-сантехниктерниң бригадаларының болгаш каңнакчы-сантехниктерниң аразында профессионал мергежилдин конкурсузун түнелдерин үндүрер конкурсту комиссиязының составы

Ш.С. Иргит — Тыва Республиканың Чазыааның Даргазының бирги оралакчызы, даргазы;

В.М. Бартына-Сады — Тыва Республиканың Чазыааның Даргазының оралакчызы, дарганың оралакчызы;

К.А. Бичелдей — Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем сайыды;

Р.В. Кажин-оол — Тыва Республиканың үлетпүр болгаш энергетика сайыды;

А.Д. Куулар — Тыва Республиканың ОПӨ «Тываның тудуг техникуму» КБӨАЧ директору;

Ю.К. Ооржак — Тыва Республиканың

«Чуртталга оран-сава болгаш коммунал ажил-агыйының» КУБ директору.

С.И. Решетников — Тыва Республиканың Чуртталга оран-сава болгаш коммунал ажил-агый талазы-биле агентилелин директорунуң албан-хүлээлгезин күүседип турар.

3.Э. Салчак — Тыва Республиканың Күрүнениң чуртталга оран-сава инспекциязының болгаш тудуг хайгаарал албанының удуртукчузу.

В.В. Сат — Тыва Республиканың тудуг болгаш коммунал ажил-агыйны чаартырының сайыды.

Тыва Республиканың «Эне сөзү» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черин Тыва Республиканың «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черинге каттыштыра-рының аргазы-биле Тыва Республиканың күрүнениң автономнуг албан черлерин эде организастаарының дугайында
2012 чылдың декабрь 13 №684 Кызыл хоорай

2006 чылдың ноябрь 3-те «Автономнуг албан черлериниң дугайында» №174-ФХ Федералдыг хоойлуга болгаш 2011 чылдың январь 24-те Тыва Республиканың Чазыааның «Тыва Республиканың күрүне албан черлерин тургузарының, эде организастаарының, хевирин өскерттирерин болгаш дүжүрериниң, а ол ышкаш Тыва Республиканың күрүне албан черлериниң уставтарын бадылаарының, оларга өскерилгелер кирирениң чурумун бадылаарының дугайында» №33 доктаалында дүүштүр Тыва Республиканың Чазыааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың «Эне сөзү» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черин Тыва Республиканың «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черинге каттыштыра-рының аргазы-биле Тыва Республиканың күрүнениң автономнуг албан черлерин эде организастаар.

2. Тыва Республиканың «Эне сөзү» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан чериниң ажил-чорудулгаларының кол-кол сорулгаларын Тыва Республиканың «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черинге арттырар.

3. Тыва Республиканың эде организастааттыг «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан чериниң тургузукчузунуң хүлээлгелерин болгаш бүрүн эргелерин Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы боттандыра кылдыр доктаадыр.

4. Бо доктаалда көрдүнген эде организастаашкыны Тыва Республиканың «Эне сөзү» солунун редакциязы», «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң албан черлериниң штат санынга болгаш 2011 чылдың декабрь 6-да Тыва Республиканың «2012 чылда болгаш 2013 база 2014 чылдарның

планнуг үезинде Тыва Республиканың республика бюджетиниң дугайында» №1056 ДХ-1 Хоойлузунда Тыва Республиканың үстүнде айтылган албан черлериниң ажил-чорудулгаларын хандыра-биле көрдүнген бюджет акшаландырышкынынга дүүштүр боттандыра.

5. Тыва Республиканың «Эне сөзү» солунун редакциязы», «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң албан черлерин эде организастаарының талазы-биле хемчеглерниң планын бадылаар.

6. Тыва Республиканың Чер болгаш өнчү-хөреңги харылзааларының яамызы бо доктаалдың 1 пунктузунда айыттылган Тыва Республиканың күрүнениң автономнуг албан черлеринге мурнунда быжыглаттылган күрүне өнчү-хөреңгизиниң оперативтиг башкарылга эргезин Тыва Республиканың эде тургустунган «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан черинге доктааттылган чурум езугаар хевээр арттырар.

7. Тыва Республиканың эде тургустунган «Шын» солунун редакциязы» күрүнениң автономнуг албан чериниң күрүне даалгазын күүседиринге саң-хөө хандырылгаларының субсидиязын Тыва Республиканың республика бюджетиниң акша-хөреңгизиниң күсели-биле Тыва Республиканың Чазыааның 2013 чылдың январь 1-ден эгелеп доктаадып тургускан чурумун езугаар тыпсырын доктаадыр.

8. Бо доктаалдың күүселдезинге контролду Тыва Республиканың Чазыааның Даргазының бирги оралакчызы М.С. Козловка дагызыр.

Тыва Республиканың Чазыааның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

Полина Серен: «НАЦИОНАЛ КУРЛАВЫР — ЭРТЕМ ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ ҮНДЕЗИНИ»

ФЕВРАЛЬ 8 — Россияның Эртем хүнү. 1724 чылдың февраль 8-те Петр I айтышкыны езугаар удуртуп-башкарып турган Сенаттың чарлыгы-биле Россияга Эртемнер академиязын тургускан. 1925 чылда ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы кылдыр, а 1991 чылда Россияның Эртемнер академиязы кылдыр эде адаан. Үе аайы-биле эртем экономиктиг чаартылгаларның күчүлүг курлавыры болбушаан, национал байлактың кол тургузукчу база техниктиг депшилгениң шимчедикчи күжү болуп турар. Россияның Эртем хүнү — хөй-ниитиниң, аныяктарның, школаларның кичээнгейин эртемниң улуг аргаларына хаара тудар кончук эки чылдагаан.

Россияның Эртем хүнү уткуштур номчукчуларынысты ТГШИ-ниң бижик болгаш дыл секторунуң кол эртем ажылдакчызы, филология эртемнериниң кандидаты П.С. Серен-биле таныштырар-дыр бис. Полина Сергеевна бодунуң ажил-чорудулгазы-биле таныштырбышаан, амгы үеде кандыг ажил кылып турарының база эрткен 2012 чылда болуушкуннарның дугайында дыңнаткан.

— Кандыг-даа чурттуң эртем-техниктиг күжү — бүдүрүлгө хөгжүлдесиниң үндесиниң бирээзи болур кол национал курлавыр. Бистиң ТГШИ-де дыл болгаш бижик секторунда эртем ажылдакчыларының ажылы институттун ниити планы езугаар коллективтиг болгаш кижжи бүрүзүнүң кылдыр чардынар. Коллективтиг ажил

Эртем конференцияларынга киржири — эртем ажылдакчыларының ажылының бир адыры. Эрткен чылын С.С. Суразаков аттыг алтаистиканың эртем-шинчилел институтунуң 60 чылынга тураскааткан делегей чергелиг эртем-практиктиг конференцияга киришкеш, «Чаш уруг төрүттүнгенде Сенгел тываларының эрттирер езулалдары» деп илеткелди кылган мен. Бо институт биле бистиң институтувус барык-ла дөмей. Ол үеде алтай чоннуң «Эл-ойы» деп байырлалы болуп турган. Ону көөр аргалыг болган бис. Байырлалды кончук бедик деңгелдиг организаастаан.

Улуг хемчээлдиг делегей чергелиг чыыштарга киржирге ажыктыг болгаш солун. Өске черлерден келген эртемденнер-биле арга-дуржулга солчуп чугаалажыр, эртемге чаа чүүлдерни, техниканы ажылгаарының аргалары дээш, оон-даа хөй чүүлдерни сайгарып, чаа планнарны тургузар аргалыг. Эрткен күзүн Улан-Удэге «Төп Азияның делегейи» биле Казаньга Россияның чөөн чүк шинчилекчилериниң VIII чыыжынче чалалга алган турган мен. Акшаландырышкын чок болганындан барып шыдаваан мен. Ол арай харааданчыг. Аргалыг болза чылда оода чаңгыс катап Тывадан дашкаар болуп турар чыыштарга киржип турар болза, ажил-чорудулгага дыка эки.

База бир солун хемчег — билдингир эртемден В.М. Надеяевтиң 100 харлаанынга тураскаат-

Дыл институтунуң эртем ажылдакчылары: Анна Дыбо, Олег Мудрак база Полина Серен.

нер. А.В. Дыбо — РЭА-ның дыл эртемниң институтунуң урал-алтай дылдар салбырының эргелекчизи, «Урал-алтай шинчилелдер» деп журналдың кол редактору. Олар кайызы-даа Тывага бир дугаар кээп, коллегалары-биле ужуражып, кады ажылдаар аргалыг болганнар. Конференцияга боттарының солун эртем илеткелдерин кылган. Ол ышкаш Тываның күрүне университетиниң «Тюркология» деп эртем-өөредилге төвүнүн аспирантыларынга, аныяк эртемденнеринге семинар-кичээлдерни, Тываның эртемденнери-биле ужуражылганы эрттирген. Ол ужуражылга Тываның эртемденнеринге өөрүнчүг болуушкун болбушаан, оларның ажил-чорудулгазынга ажыктыг болган. Анна Владимировнаны мен эжим, коллегам, башкым деп санаар мен. Москвага дыл институтунуң аспирантазынга өөренип турумда ажылымның эртем удуртукчузу, филология эртемнериниң доктору, РЭА-ның кежигүн-корреспондентизи Э.Р. Тенишев турган. Ол — амгы үеңиң тюркология эртеминде ат-сураглыг эртемден, Россияның тюркологтар комитетиниң даргазы, Татарстанның эртем төвүнүн алдарлыг ажылдакчызы, дыл институтунуң тюрк болгаш моол дылдар салбырының удуртукчузу, тюрк дыл эртемниң шылгараңгай удуртукчузу. Ооң белеткээни 30 хире эртем кандидаты, чээрби докторант тюркологияда чедиишкинниг ажылдап

чоруур. Мээң өөренип турган үеде Э.Р. Тенишевиң удуртукчузы-биле О.А. Мудрак аспирантурага өөренип турган, а А.В. Дыбо аспирантураны дооскаш, филология эртемнериниң доктору деп эртем адын камгалаары-биле бодунуң ээлчээн манал турган. Ынчалдыр чаңгыс үеде үжелээ чаңгыс эртемденниң удуртукчузы-биле ажылдаар, өөренип аргалыг болуп, эртемниң улуг оруунуң эге базымнарын эгелзэн бис. Анна Владимировна Э.Р. Тенишевиң эңне шыырак өөрникчилериниң бирээзи турган. Үжен ийи харлыг тургаш, филология эртемнериниң

бодунуң мергежилдинге кызылдың. Ол бо бүгү экинчи кезеги-биле бистиң башкымыз Тенишевке дөмей.

Амгы үеңиң негелдеси эртен чылын www.seren-polina.ru деп тыва, орус дылдардагы кады ажылдап чоруур коллегам Демир Тулуш чедиишкинниг тургускан. Сайттан эртем экспедицияларының, аян-чоруктарның фото-материалдары, эртем азы-биле таныжып болур.

Келир үеде кол сорулгам — «Тыва дылда езулалдар лексиказы» деп улуг хемчээлдиг доозары. Ол ышкаш даштык чурттап чоруур тываларга чедип, дилериниң, культуразының дугайында материалдарны уламчылаар. Делегей чергелиг рейлерге киржип, өске черлерде коллегаларым-биле кады ажылдаар чурттап чоруур конференцияларынга киржир.

Хостуг үеде йога биле сонуургаар мен. Хоорай балдарының база ушу мадааларының үлегерлиг кезиктеринге «Кадыкшыл» балдар база киржип эгелзэн мен. Чөөреникчилер аразында ушу маргылдаазынга Тыва Баштыңы Ш.В. Кара-оол: «Тыва ушу — келир үеңиң тускай оран-савалыг болур. Тыва-чаянның уругларны «Кадыкшыл» деп чурттап чоруур «Тыва дылда езулалдар лексиказы» деп улуг хемчээлдиг доозары. Ол ышкаш даштык чурттап чоруур тываларга чедип, дилериниң, культуразының дугайында материалдарны чыырын уламчылаар.

Келир үеде кол сорулгам — «Тыва дылда езулалдар лексиказы» деп улуг хемчээлдиг доозары. Ол ышкаш даштык чурттап чоруур тываларга чедип, дилериниң, культуразының дугайында материалдарны чыырын уламчылаар.

Амгы үеңиң негелдеси-биле эрткен чылын www.seren-polina.ru деп тыва, орус дылдарда сайтты кады ажылдап чоруур коллегам Демир Тулуш чедиишкинниг тургускан. Сайттан эртем экспедицияларының, аян-чоруктарның фото-материалдары, эртем ажылдары-биле таныжып болур.

— «Тыва-орус словарь». Бо словарьны эде тургузары-биле бөлүк эртемденнер ажылдап турар бис. Словарь 1968 чылда Э.Р. Тенишевиң редакторлааны-биле Москвага үнген. Оон бээр дыка хөй үе эрткен. Хереглээн улус садып алыр дээш безин тыппас апарган. Ол ышкаш бо үе дургузунда тыва дылда хөй өскерлишкиннер болган. Немээр чаа чүүлдер база бар. Бо словарьны белеткээри — үеңиң негелдеси-биле чугула ажил. Ынчангаш, аргалыг-ла болза, чоокку үеде дарый доозуп, чырыкче үндүрерин кызыдар бис. А кижжи бүрүзүнүн шинчилеп турар ажылынга хамаарыштыр алырга, «Тыва дылда езулалдар лексиказы» деп тема-биле ажылдап, шинчилелдерни чорудуп турар мен. Амгы үеде эңне чугула болгаш солун тема. Бо ажилда «Кижиниң үш доюн» (төрүттүнгенде, өг-бүлелиг апарганда, мөчээнде) эрттирерде езулалдар дилын өөренип, шинчилеп турар мен. Дыл эртеминде этнолингвистика деп чаа угланышкын бар. Ук ажылды ол угланышкын-биле ажылдап турар мен.

кан конференция. Аңаа даштыкы чурттардан болгаш өске региондардан дыка хөй аалчылар келген. Москвадан бистиң коллегаларыбыс, дыл институтунуң эртем ажылдакчылары — филология эртемнериниң доктору, Россияның Эртемнер академиязының кежигүн-корреспондентизи Анна Владимировна Дыбо биле филология эртемнериниң доктору Олег Алексеевич Мудрак база келгеннер. Олар — Россияның тюркология эртеминде билдингир эртемден-

Хостуг үезинде.

доктору деп атты камгалап алган. Ол үеде доктор эртем адын камгалап алган эң аныяк эртемден турган Э.Р. Тенишев чок апаарга, ооң удуртуп турганы салбырын А.В. Дыбо удуртуп эгелзэн. Амгы үеде Анна Владимировна — мээң эртем ажылымның эртем консультанты. Мен оон дыка хөй чаа, эки чүүлдерге өөренип алыр аргалыг болган мен. Бир дугаарында, кижилер-биле чугаалажып билири, биче сеткилди, бөдүүнү болгаш

— сагыш-сеткил биле мага-бот аянажылгазы-дыр. Кажан ол аянажылгазы турда, ама-бот кадык болур. Биче кижжи үре-түннелдиг ажылдап чедиишкинниг чурттаар. Ынчангаш хөндүлүг коллегаларым, сеткилинер биле мага-бот аянажып, хөөнежи чорутар Эртем хүнү таварыштыр база оран Шагаа-биле тыва чонун бүгүдеге экини күзедим.

АВТОРДАН: П.С. Серен — республиканың, Россияның база даштыкының эртем чыындыларында үнген ажыг эртем ажылдарының база «Тыва дылдың Термин-лексиказы» (Москва, 2000), «Моолда тываларның чаңчылдары» (Кызыл, 2000), «Моолда Сенгел тываларының чаңчылдары» (Кызыл, 2000) (дылының, культуразының материалдары) (Кызыл, 2000) деп ажылдарның автору. Россияның күрүнениң эртем фондузунуң регионалдыг мөөрейиниң — 2004-жыл, 2006-жыл, 2008-2010-жыл чы. база ол-ла фондунуң бүгү-делегей мөөрейиниң — 2007-жыл, 2008-2010-жыл чы. тиилекчизи.

Валерия КОН

Чуруктарны хуу архивтен алган.

ХОРУГДАТКАН НОМ

Згези № 15 «Шында»).

Москва, Подольск хоорайларга чорук-херзэн чогулдуп алган. «Эки турачылар — мурнуку» деп номнун авторунун камгалал яамызынын фондунда материал кылган орус дылда ушта илгелери херечилеп турар. Казын допчулап дамчыдарга чыгылыг. Украин фронтунун 13-кызынын гвардейжи 6-гы шериг корпусунун командир адынга корпусун килдисти. Гвардиянын улуг лейтенанты од командир Бүрзекей Сат гвардиянын улуг сержанты-метч Ховалыг Тульчиней чазып бижзэн хевирлиг), «Эки Түметей Оюн Доктугу Совет Эвилелинин Маадыры атты эрес-маадырлыг чоруу ысырын ында саналдаан. Умент ССРЭ-ниң Камгалалнын Подольск хоорайда 370397 дугаар даңзы-гу херзэниң 265-ки ары-адалаттынып чыдар. Чылдың февраль 17-де рдейжи аъттыг шериг динин командир, гвардия-ерал-майору Павлов, дивизион командиринин оралакчызы политиктиг килдистиң на-г, гвардиянын полковниги ков Тываның удуртукчу ны Салчак Тока, Чымба, ларнын адынга тыва эки рнын эрес-дидим тулчуп иң, оларны ССРЭ-ниң бе-налдары-биле шаңнаар а чагаа бижзэн. Чагаада а эскадронун дайын-ың болгаш командир-дайынчы чеднишкин-төптү-биле үнелеп, шуптузун чазактын бе-налдарына киридивис-ки капитан Кечил-оол-о дээш операция дээш рденинге, а оон соонда уннар дээш Совет Эви-Маадыры атка кириди-еп база дыңнаткан. Тыва чылар дугайында номга дар чылып тургаш, Кодур-СЭКП Тыва обкомунун архивинге шыгжаттынып

чыткан ол чагааны тыпкаш, хоол-галап алган. Ук хоолга оон хууда архивинде бар.

Тыва эки турачыларнын дугайында номга материалдар чып турда, капитан Түлүш Кечил-оолга Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр дугайында документилерни дилээринге дузалажып, бо берге айтыргыны шимчедип болур кижилер-биле Кодур-оол Оюнну чогаалчы Михаил Вершинин таныштырган. Бо чогаалчы эки турачылар-биле кожа дайылдажып турган, тываларнын эрес-маадырлыгын билдир болгаш, оларнын дугайында чогаалдарны бижзэн. Оон 1969 чылда үндүргени «Солдат баллада» деп ному республиканың Пушкин аттыг библиотеканың фондунда бар. Бо номга чогаалчы тыва эки турачыларнын командири Кечил-оол-дун, комиссары Байыскыланнын дугайында ийи очеркти кириген. Капитан Түлүш Кечил-оолга Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр дугайында чарлыктын чогу-биле холбаштыр аңаа хамааржыр документилерни тываның дугайында дилегни ССРЭ-ниң Камгалал яамызынын архивинче киригенин бо чогаалчы чагаа-ларынын бирээ-зинде Кодур-оолга дыңнаткан. Ко-дур-оол Тарымаевич боду база капитан Кечил-оолга Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр дугайында документилерни тывар, оларны күштүг болдурар дээш, улуг күженишкини үндүрген. Тыва эки турачылар 31-ги гвардейжи аъттыг шериг полгунун составына дайылдажып чорааны билдингир болгай. Бо полктун командири Ефим Абрамович Поповка ужуражып, Кодур-оол Оюн Кемерово хоорайга четкен. Оон соонда гвардейжи полковник Ефим Попов ССРЭ-ниң камгалал сайыды маршал А.А. Гречконун адынга дилег бижзэн. Сурмичи суур дээш тулчушкунга хууда эрес-дидим чоруу дээш Төрзэн чурттуң дээди шаңналы Совет Эвилелинин Маадыры ат-биле Кечил-оолду шаңнаарынын дугайында документилерни үстүкү

командылар черинге боду киригенин, кандыг-ла-бир чылдагаан-биле шаңнал дугайында чарлыктын үнмейн барганын полковник Попов тайылбырлааш, «...Тыва улустун алдарлыг огу гвардейжи капитан Кечил-оол Совет Эвилелинин Маадыры деп ат-биле төлөптүг шаңнаткан боорун күзээр-дир мен» деп бижзэн.

«Эки турачылар — мурнуку шугумда» деп номнун «Хайыракан суур» деп эгезинде мындыг одуруглар бар. «1944 чылдың апрель айда үнген «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннары коптарып олургаш, Адамчевский биле Сувактын бижзэн материалдарында (ол солуннарын иелдирзинде) мындыг домакты номчудум. «Тыва эки турачы отрядтын командири капитан Кечил-оолду Совет Эвилелинин Маадыры атка кириген.» Оон соонда ол домакты СЭКП Тыва обкомунун партия архивинде кадагалаттынып чыдар

мазы деп санал чораан, ыңчангаш Кодур-оол Оюннун номун хоруп каалкан боор деп догааштыргылар база бар. Тыва улус «Ийи кошкар бажы чаңгыс пашка сынмас» деп үлегер чугаалыг. Тиелгениң 25 чылын демдегеп турган 1970 чылда чаңгыс ол-ла темага ийи чогаал чырыкче үнерге, бирээзин хоруп каан-даа чадавас.

«Уттундурбас чылдар» деп номга 31-ги аъттыг шериг полгунун болгаш Морозов аттыг 8-ки гвардейжи дивизиянын командирлеринин чагааларында капитан Кечил-оолга Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр шаңнаарынын дугайында дыңнадыгны кирибейн барганы чагааларнын утка-зын өскерткени эвес, а төөгүнүн шынын хажытканы, харын-даа мырыңай тыва эки турачыларнын дайынчы ат-алдарын кудулатканы деп-даа болур-дур. Тыва эки турачыларнын командири капитан Кечил-оолду Совет Эвилелинин Маа-

деп ол санаан боор.

1990 чылдың май 5-те ССРЭ-нин Президентизи Михаил Горбачев Ада-чурттуң Улуг дайынынын кир-жикчилеринге Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр дугайында Чарлыкка ат салган. Оларнын аразында Түлүш Балданович Кечил-оолдун ады база бар. Тыва эки турачыларнын командиринге Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыр дугайында документилер ССРЭ-ниң Камгалал яамызынын Подольск хоорайда архивинге 1944 чылдың февраль 29-тан 1990 чылга чедир чыткан болган. Оларны көдүрүп, шаңнатканнарын аразына бистиң чаңгыс чер-чурттуу-вусту киригенинге Кодур-оол Оюннун бижзэн ному база салдарлыг болганы чер-ле чугаажок. Капитан Кечил-оолга Совет Эвилелинин Маадыры атты тыпсыпкан, ону оон оглу Владимир Кечил-оол 1990 чылда хүлээп алган «Эки турачылар — мурнуку шугумда» деп номну шыгжагдан уштуп, номчукчулар аразына тар-адып эгелзэн. Республиканың эң улуг ном саңы А.С. Пушкин аттыг библиотеканың фондунга 1990 чылдың декабрь айда кирген. Бо ном 1970 чылдан 1990 чылга чедир 20 чыл дургузунда хоругдалга чыткан. Маңаа дараазында чүүлду онзалал демдегеп каары черле артык эвес. Тываның ном үндүрер черин удуртуп турган даргаларнын база ажылдакчыларынын эки турачылар дугайында номга кам-хайралыг болганы. Хоругдаткан ном дээш ону үндүр октай бер-бейн, шыдавыкче шыгжал келгени — оларнын төлөптүг чоруу-дур.

«Эки турачылар — мурнуку шугумда» номну хоругдаван, автор тоожуну улаштыр бижзэн болза, тываларнын Ада-чурттуң Улуг дайынына кирижилгенин, дайын үезинде болгаш оон соонда фронтчуларнын салым-хуузуун дугайында хөй-ле чүүлдерни билип алып турган боор бис. Тыва журналистикага болгаш чогаалга балаттынмас изин арттырып каан Кодур-оол Тарымаевич Оюн озал-ондакка таварышкаш, 1991 чылда чок апарбаан болза, ылап-ла билип алып турган бис. Чога-адыкчы салым-чаяаны, тура-соруу бодаанын боттандырбайн баар хире эвес эр-ле болгай!

Шаңгыр-оол СУВАҢ.

Гвардиянын улуг лейтенантызы, взвод командири Бүрзекей Сат Сукас, гвардиянын улуг сержантызы, пулеметчу Ховалыг Тульчиней (атты чазып бижзэн хевирлиг), гвардейжи Түметей Оюн Доктугу оларга Совет Эвилелинин Маадыры атты эрес-маадырлыг чоруу дээш тыпсырын ында саналдаан.

31-ги аъттыг-шериг полгунун болгаш Морозов аттыг 8-ки гвардейжи дивизиянын командирлеринин чагааларында база номчудум. 1965 чылда «Уттундурбас чылдар» деп номну белеткеп тургаш, номнун редколлегиязы ол чагааларны пар-лаарда, Кечил-оолду Совет Эвилелинин Маадыры деп атка кириген дугайында домакты казып октапкан болду.» Чогум-на бо чүүлду «Эки турачылар — мурнуку шугумда» деп тоожуга автор көдүрген дээш, оон номунун тиражын тарадырын хоруп каан деп чугаа бар. Ону бадыткаптар документ чок, а номну тарат-пайн барганы ылап.

1970 чылда Салчак Токаның «Чоннун огу» деп Совет Эвилелинин Маадыры Хомушку Чүргүй-оол дугайында тоожузу үнген. Чечен чогаалга тыва эки турачылар тема-зын Салчак Тока чүгле бодунун те-

гайында домактарны казып октап турбайн, шаңнавайн барган дуга-йында айтыргыны көдүрер, дора-ла дизе чагааларнын сөзүглелин өскертпес ужурул турган. Тыва эки турачылар дугайында тоожу-зун ол уламчылаар деп турган-дыр. А чүге уламчылавайн барга-ныл?! Аңаа чүү шалтыктааныл?...

Сөөлүнде билип алганым — «Эки турачылар — мурнуку шугум-да» деп ном ол өйде Тываның ном үндүрер черинин типографияда складынга хоругдалга чыткан. Тыва эки турачылар дугайында тоожузу төмөзүн деп автор санал чорза-даа, ону чүге улаштыр би-живейн барганы ам-на билдингир аларды. «Эки турачылар — мурну-ку шугумда» деп ному хоругдалда чыдырда, оон тиражы тараваанда, чон тоожуну номчуваанда, ону улаштыр бижири ужурутка чок

Өөрөдиге адырында

БАШКЫЛАР КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ссиянын немелде илгези 95 чыл оюн бо демдеглээр. Кызыл нун өөрөдиге эрген чанында тургустун-уругларнын «Эврика» деп төвү юбилейге бедик түшкүннүг ажилдап н. Оон эгези кылдыр л кожуунун социал-иктиг хөгжүлдизинге рнын немелде өөрөдиге ан черлеринин ужу-деп эртем-практиктиг ренцияны эрттирген. республиканың болгаш нун специалистери, лары киришкен.

а» уруглар төвүнүн ме-любовь Виссарионовна Россиянын немелде чин төөгүзүнүн дуга-ннаткан. Россияга XIX н төңүзүндө бурунгаар туг педагогтарнын эге-лы-биле элээди оолдар,

уругларга янзы-бүрү бөлгүмнер, клубтар, бичии уругларга хоргаа-дал черлери ажилдап эгелзэн. Москва хоорайга мурнакчы педагог С.Т. Шанкиминин удуртулгазы-биле «Сетлемент» деп нитилел тургустунган. Оон бээр школадан даш-каар немелде өөрөдиге ажилдары үе-чада аайы-биле хөгжүп бода-раан. Бо чылын 95 чыл оюн дем-деглээр дээрзин Л.В.Соломанова конференциянын киржикчилеринге дыңнаткан. Ол ышкаш Кызыл ко-жуунун өөрөдиге болгаш социал айтыргылар харыылаар специали-стери Л.К.Шулуу, Г.Ф.Кочергина, Е.К.Монгуш, С.М.Монгуш олар ту-сузунда илеткелдерни кылган.

Национал телевилел програм-мазынче кирбейн турарындан чо-руттунуп турар ажилдардан аңгыда, немелде өөрөдигениң саң-хөө та-лазы-биле материал-техниктиг баа-зазы кошкак. Шаңнал төлөвирлер көрдүмээзинден педагогтарнын акша-шалыны куду. Оларнын би-

лиин бедидери-биле улуг хоорай-лар, регионнарже семинарлар баар акша-хөрөңги чок. Тускай оран-сава хандыргылазы кошкак дээш, өске-даа айтыргыларны чиди-биле көдүрген.

Республиканың немелде өөрө-диге төвүнүн директорунун ора-лакчызы Т.В. Ефимованың дың-натканы-биле, Тывада немелде өөрөдигениң 14 төвүнде 425 баш-кы хаара туттунган. Оларнын ара-зындан Кызылда, Каа-Хем суурда, Кызыл-Мажалыкта, Туранда, Бай-Хаакта, Тээли суурда төптерин ажил-херээ көскү. Кызыл кожуун-нун уругларнын «Эврика» төвүн бедик үнелел-биле дыңнаткан. Ында Кур-Чер болгаш Сукпак шко-лаларындан ийи салбыр база хаа-ра туттунган. Ук коллектив 1998 чылда тургустунган. 2007 чылдан эгелеп дуржулгазы бедик, шыңгы негелделиг Кара-Кыс Дамбаевна Нурсаттын удуртулгазы-биле төптүн материалдыг баазазы көскүзү-биле

сайзыраан.

Республика-даа, кожуун-даа хемчээлдиг башкыларга семинар-лар, школачыларга мөөрейлер, делгелгелер доктаамал «Эври-кага» эртип келген. Чүгле Кызыл кожуунда чагырга черинин удур-тукчулары доктаамал солчуп кел-генинден немелде өөрөдиге төвү тускай бажың чок артканы хараа-данчыг.

Амгы үеде Каа-Хем суурнун № 1 школазынын баазазында 500 ажыг оолдар, уруглар мергежилинге бер-динген башкыларнын бөлгүмнерин-че улуг сонугалдыг кээп турар. Оон бадыткал — конференцияга келген коллегаларына арга-дур-жулга солчуп, суг-чинчилер-биле Н.Ф.Венгер, тыва өгүнү ужу-ду-зазынын дугайында О.Д.Монгуш, экология, буйдус талазы-биле А.А.Ооржак, ош-шевер даараныл-га Л.М.Ондар оларнын эрттирген мастер-класстары. Башкы бүрүзү кичээлге оожум аялганың үделге-

зи-биле солун тоолдарны ыдып тур-да, бодунун салаалары-биле чараш чүүлду будурп алыры деп таалал кайда боор. Ол башкыларнын, шынап-ла, бедик мергежилинин херечизи.

Немелде өөрөдиге — элээдилер-нин, оларнын төрүмелинден чаялга-зын оттурар, хостуг үезин шын чору-дары. Кижизидилгениң кол адыры. Чеже-даа дээди эртемниг диплому бар болза, мөзү-шынары чавыс, иштики делегейи куду кижини илгелде кан-дыг салдарлыгы? Өзүп оран салгал угааныг, сайзыраңгай, омак-сергек, эрес-кежээ, күш-шыдалдыг, бойдуска ынак, күш-ажылды үнелээр, корум-чу-румнуг, улугну улуг деп хүндүлээр, би-чиилерни кээргээр, чымчак сеткилдиг, эриг баарлыг, төлөптүг кижини болуп хе-вирлеттинеринге немелде өөрөдиге албан черлеринин ужу-ду-зазы улуг дээрзин конференцияга бадыткаан.

Светлана ДАНЗЫН-ООЛ, педагог.

Сукпак суур, Кызыл кожуун.

Культура-массалыг хемчеглер

«Шагааның чаазы келди, Шагаавысты байырлаалы» — К.И. Чуковский аттыг уруглар библиотеказынга январь-февральда;

«Шагааның тыва национал оюннары», «Ай санаашкыны-биле он ийи дириг амытаннар», «Ак чолдуг Шагаам» деп школачыларга оюннар программасы (чагыглар-биле) — Алдан-Маадыр аттыг национал музейге февраль 4-тен 9-ка чедир 10.00 база 16.00 шактарда;

«Чырык орук» деп Шагаа неделязы — Тываның көдээ ажил-агый техникумунга февраль 4-тен 8 хуннеринде;

«Шагаам — сүзүгүлелим» театржыткан көргүзүг — республиканың школа-интернатынга февраль 5-те, Кызылдың № 14 школазынга февраль 6-да;

Тыва чоннуң езу-чаңчылдарын кадагалаар талазы-биле этнофестиваль — Тыва чаңчылчаан культураны болгаш ус-дарганнаашкыны хөгжүдеринин төвүнге февраль 6-да 15.00 шакта;

«Мээң өңнүм — Алдын ийи» деп инвалид уругларга ачы-буян ийи — Улусчу чогаалдыг бажыңыга февраль 7-де 14.00 шакта;

«Чырык баштыг Чылан чылын чылыг, чымчак уткуулунар» деп ыры болгаш танцының «Саяннар» ансамблиниң концерт программасы — Шагаан-Арыг хоорайның Культура ордузунга февраль 8-те 14.00 шакта;

«Узун чаштыг кыстар чараш, угулзалаан хеви чараш» деп узун чаштыг херээжен чон аразына национал хептиң конкурзу — Тыва чаңчылчаан культураны болгаш ус-дарганнаашкыны хөгжүдеринин төвүнге февраль 8-те 17.00 шакта;

«Ак куу куштун ырызы» деп театр артистеринин ортузунга ыры конкурзу — В.Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шин театрынга февраль 9-та 15.00 шакта;

«Чырык баштыг Чылан чылын чылыг, чымчак уткуулунар» деп ыры болгаш танцының «Саяннар» ансамблиниң концерт

Шагаа-2013 чоннуң байырлалын эрттирер талазы-биле хемчеглерниң ПЛАНЫ

программасы — Тыва чаңчылчаан культураны болгаш ус-дарганнаашкыны хөгжүдеринин төвүнге февраль 10-да 16.00 шакта;

«Ак куу куштун ырызы» деп театр артистеринин ортузунга ыры конкурзуниң тилекчилеринин гала-концерти — В.Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шин театрынга февраль 10-да 17.00 шакта;

«Чыл бажы шимчеди, Чылан-ныс моорлап келди!» деп театржыткан көргүзүг — В.Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шин театрының мурнунга — февраль 11-де 12.00 шакта;

«Шагаа найыр моорлап келди» республика байырлалы:

— тевек теверинге маргылдаа (18 харга чедир база оон улуг аныктар ортузунга);

— аът шалбааары;

— уруглар болгаш аныктар ортузунга «Аскак-кадай» деп тыва оюнну ойнаары;

— аргамчы тыртыжары;

— эр, херээжен чон ортузунга аар чүүл көдүреринге маргылдаа;

— «Шанактар-шоу» деп шанактарга маргылдаа;

— «Манчы чир» мөөрейи;

— кара адырынга маргылдаа;

— хендирбе сый шаварынга маргылдаа — Арат шөлүңге 13.00 шакта;

«Айпэдтиг Ак-Сал ирей» деп Тыва национал оркестринин байырлал көргүзүг — В. Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шин театрынга 17.00 шакта;

«Чонуустун Шагаа найыр байырында чолукшужуп, ойнап-хөггеп уткуулунар!» деп «Тыва» ансамблиниң концерти — Улусчу чогаалдыг бажыңыга февраль 11-де 17.00 шакта;

Хову-Аксының үстүкү классчыларынга КВН школазының үнүүшкүнү — Хову-Аксы суурда Культура ордузунга февральда.

Спортчу хемчеглер

Шагаа-2013 байырлалынга турскааткан шахмат-шашки маргылдаазы — февраль 4-тен 6-га чедир бири туру, февраль 7-де түнел оюннар 11.00 шакта; Россияның хоорайларында

землячестволар командаларының аразына студент кышкы форум (эштиринге, хаакка, конькиге) — И. Ярыгин аттыг СК, «Сүбедей» УСК-ге февраль 8-те 10.00 шакта, февраль 9-та 11.00 шакта;

Оолдар болгаш уруглар ортузунга хаак чарыжына Кызыл хоорайның бирги чери дээш маргылдаа — «Тайга» дыштанылга баазазынга февраль 8-те 12.00 шакта;

«Шагаа-биле!» байырлалга турскааткан брейи-ринг — «Сүбедей» УСК-де аныктарның хөй-ниити хүлээп алышкынынга февраль 9-та;

Шагаа байырлалынга турскааткан тевек теверинге, аргамчы октаарына маргылдаалар — «Сүбедей» УСК чанынга февраль 9-та;

«Шагаа-2013» байырлалынга турскааткан Тыва Республиканың кубогу дээш тыва хуреш маргылдаазы — «Сүбедей» УСК-ге февраль 9-та 11.00 шакта;

«Шагаа-2013» байырлалында турскааткан шырак дээр мөгелер ортузунга тыва хуреш маргылдаазы — «Сүбедей» УСК-ге февраль 9-та 15.00 шакта;

Интернат-бажыңнарда чурттап турарларның ортузунга спортчу маргылдаалар:

— стол теннинге;

— бильярдка;

— доминога;

— шахматка — социал хандырылга албан черлеринин фойелеринге февраль 10-11 хуннеринде;

«Россия-2013 хаак оруу» Бүгү-россияның ХХХI массалыг хаак чарыжы — «Тайга» дыштанылга баазазынга февраль 10-да 10.00 шакта.

Шажынчы езу-чаңчылдар

Номнар номчулганы (тыва улустун оюннары) — «Енисей» КБ-ге, Улусчу чогаалдыг бажыңына, «Ярыгин» СК-ге, «Сүбедей» УСК-ге, «Буян-Бадыр» АК-ге, ТР-де бүгү хүрээлерге февраль 10-да 22.00 шактан февраль 11-ниң 06.00 шакка чедир;

Саң салыр езулал — Дөгээ даанга, ТР-ниң культура болгаш дыштанылганын национал паригының шөлүңге февраль 11-де 05.00 шакта;

Амыдыралдың берге байдалына таварышкан уругларга «Энерлиг чүрек» деп ачы-буян акциязы — чурттап турар черлеринге февраль 7-ден 9 хуннеринде;

Кызыл хоорайның хүндүлүг хамаатыларына Шагаа байырлалы таварыштыр байыр чедирери — чурттап турар черинин аайы-биле февраль 4-тен 8 хуннеринде.

Байыр чедиришкени

Валентина Бегзиевна! Юбилейиң-биле байыр чедирерис. Төрзөн Тес-Хеминиң хөй чаштарының «хин-ава» хундүлүг адың 25 чыл төлөптиг туттун. Эр хей! Аас-кежикти күзедивис.

С.Баир, Т.

Тургустунганындан бээр 20 чыл ою база Шагаа билин таварыштыр Чеди-Хөл кожуунуң мал эмнелге эрхтин аңылаачыларын хүндүткел-биле ат-сывын «Шын» дамчыштыр адап, сеткилдин ханызындан байырымны зында ады кирген ажил-ишчилерге чедирерин чекерүңер:

Галина Кара-ооловна Хомушуга, Май-оол Донгаккаа, Людмила Сарыг-ооловна Оюнга, Артыш Мөңгөтамбаага, Долаана Юрьевна Бүрбүге, Каролина Николга, Эмма Товарищайовна Баян-оолга, Ульяна Досеренге кадыкшылды, аас-кежикти, бүгү-ле экини к

Роман БАДЫ, Чеди-Хөл кожуунуң мал эмнелге эргелелиниң

Чарлал

Арат ажил-агыйлыг база биче бүдүрүлге ажыдар кунжикилерниң кичээнге тууру база шлакоблок кыргы-херекселди база аъттын чиик тергелерин, УАЗ, машина (мал-маган, тудуг материалдары, сиден (арба), чарык, өске-даа машина-техника) сөөртүр 4 дугуйлуг тер (4,5 x 1,8) чагыг-биле кылдыртып ап болур.

Харылзажыр тел.: 8 923 265 2391; 8 923 387 9146. М.

Күш чок деп санаар

Тес-Хем кожуунуң Самагалдай ортумак школазының 2008 чылдың июнь айда Шолбан Вячеславович ЧОДУГА тывыскан 17 АА № 0006206 дугаарлыг аттестаттын чиккенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Садып тур

Чаагайжыды дөрт өрээлдиң (1) ны садып тур мен Харылзажыр тел 8923-385-71-

Извещение

В администрацию Каа-Хемского района поступило заявление от гражданина Тес-Хемского района о предоставлении земельного участка на праве аренды из земель населенного пункта, под индивидуальное жилищное строительство, общей площадью 1000 кв.м., ориентировочная, уточняется по материалам межевания), расположенного по адресу (имеющего адресные ориентиры): Республика Каа-Хемский район, с. Кундустуг, ул. Песочная, дом, 23 б.

В рамках действующего законодательства в течение 3 дня опубликования данной информации администрация Каа-Хемского района принимает письменные возражения по данному заявлению.

В отдел по управлению муниципальным имуществом Тес-Хемского района поступило заявление от гражданки Российской Федерации Аракчаа Викторовны о предоставлении земельного участка в аренду на 5 лет из земель населенных пунктов с кадастровым номером 17:12:0101001:156, для индивидуального жилищного строительства, общей площадью 1200 кв.м., расположенного по адресу: Республика Тыва, Тес-Хемский кожуун, с. Шуурмак, Куран, ул. Куран 10 «б».

В рамках действующего законодательства в течение 3 дня опубликования данного извещения отделом по управлению муниципальным имуществом и земельным отношениям администрации Тес-Хемского района принимаются письменные заявления и возражения по данному заявлению.

В отдел по управлению муниципальным имуществом и земельным отношениям администрации Тес-Хемского района поступило заявление от гражданки Российской Федерации Чула Азияны Семеновны о предоставлении земельного участка в аренду сроком на 5 лет из земель населенных пунктов с кадастровым номером 17:12:0101001:156, для индивидуального жилищного строительства, общей площадью 1200 кв.м., расположенного по адресу: Республика Тыва, Тес-Хемский кожуун, с. Шуурмак, Куран, ул. Куранская, дом, 10 «а».

В рамках действующего законодательства в течение 3 дня опубликования данного извещения отделом по управлению муниципальным имуществом и земельным отношениям администрации Тес-Хемского района принимаются письменные заявления и возражения по данному заявлению.

ШЫН

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.

Кол редактор И.М. ДАМБА-ХУУРАК.

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, хүлээп алышкын өрээли — 2-30-69, редакторунуң оралакчызы — 2-19-87, бухгалтерия — 2-17-91.

КИЛДИСТЕР: нинител-политиктиг килдиз—2-18-10, культура, өөрөдиге, көдээ ажил-агый килдизи — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, реклама килдизи — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77, тел/факс (394-22) 2-17-94.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катал үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 8490. Чагыг 16. Номери парлагачке дужаганы: график

езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

Расч. счет № 40603810400000000263 Корр.счет № 301018105000000000 БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001

ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг комму адырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва Республиканың эргели «Шын» солуну 2012 чылдың декабрь 3-те бүрүткүн. Х дугаары — ПИ № ТУ17-00068. Индекс 11530, 31730.

«Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко Солунда парлагачке мате риалдарның авторларының бодалдары туружу-биле дүшпейн барып болур. Айттыганын саннары болгаш өске-даа дүндүлүгү дээш авторлар боттары харыылар.